

بررسی میدانی ویژگی‌های حرفه‌ای و سطح دانش عطاران در سیستان

Survey of Professional features and knowledge levels of apothecaries in Sistan

عباس گنجعلی^۱، عبدالحسین میری^{۲*}، مجتبی بهره^۳، فروغ حیدری^۴، حنا فخری^۵

۱. دانشجوی دکتری بیوتکنولوژی کشاورزی دانشگاه زابل، ایران
۲. دانشیار گروه فارماکوگنوزی، دانشکده داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی زابل، ایران، (نگارنده مسئول)
۳. دانش آموخته کارشناسی ارشد بهداشت و ایمنی مواد غذایی دانشگاه علوم پزشکی یزد، ایران
۴. کارشناس ارشد زیست شناسی - ژنتیک، معاونت غذا و دارو، دانشگاه علوم پزشکی زابل، ایران
۵. گروه بیوتکنولوژی، دانشگاه زابل، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۴/۳۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۱/۱۴

چکیده

گنجعلی، ع.، میری، ع.، بهره، م.، حیدری، ف.، فخری، ح.، بررسی میدانی ویژگی‌های حرفه‌ای و سطح دانش عطاران در سیستان
نشریه علمی ترویجی فناوری گیاهان دارویی ایران دوره ۰۱ - شماره ۰۱ - پاییز و زمستان ۱۳۹۷: ۶۹-۵۷

گیاهان یکی از اولین و در دسترس ترین منابع قابل استفاده در درمان می‌باشند و گیاهان دارویی از ارزش و اهمیت خاصی در تأمین بهداشت و سلامت جوامع برخوردار هستند. این مطالعه با هدف بررسی ویژگی‌های حرفه‌ای و سطح دانش عرضه کنندگان گیاهان دارویی منطقه سیستان شامل پنج شهرستان (زابل، زهک، هیرمند، نیمروز و هامون)، مورد بررسی قرار گرفت. جامعه آماری این مطالعه توصیفی - پیمایشی را ۶۲ عطاری شناسایی شده منطقه سیستان تشکیل داد و به منظور جمع آوری داده‌ها به روش مصاحبه با تکمیل و آنالیز پرسشنامه مورد سنجش قرار گرفت.

نتایج نشان داد که میانگین سنی افراد مشغول در عطاری $12/47 \pm 38/29$ سال با سابقه کار حدود $8/63 \pm 9/95$ سال که تنها ۱۲/۹۰ درصد از این افراد دارای تحصیلات دانشگاهی هستند که ۴/۸۴ درصد مدرک مرتبط با گیاهان و کشاورزی می‌باشند و ۵۶/۴۵ درصد دیپلم و ۳۰/۶۵ درصد تحصیلات زیر دیپلم داشتند و از سطح دانش اندکی در زمینه گیاهان دارویی برخوردار بودند. گیاهان دارویی بر تقاضا به ترتیب شامل شوید، زیره ی سبز، رازیانه، گشنیز، آویشن، هل، دارچین، فلفل سیاه، اسپند و زردچوبه بود.

واژه های کلیدی: عطاری، گیاهان دارویی، سلامت، سیستان

آدرس پست الکترونیکی نگارنده مسئول: Ah.miri@yahoo.com

مقدمه

کشور پهناور ایران به لحاظ دارا بودن اقلیم‌های متفاوت دارای پوشش‌های مختلف گیاهی است. همچنین به دلیل دارا بودن اقوام مختلف، طیف وسیعی از فرهنگ‌ها و آداب و رسوم متفاوت در این کشور وجود دارد. یکی از قابل توجه ترین این آداب استفاده از گیاهان دارویی به شیوه‌های مختلف است (Jean, 2006). گیاهان یکی از اولین و در دسترس ترین منابع قابل استفاده در درمان می‌باشند. امروزه استفاده از گیاهان دارویی به شدت در حال فزونی است و درصد افرادی که از داروهای گیاهی استفاده می‌کنند، رو به افزایش است (Amydbygy, 1994). به عنوان مثال در کشور آلمان که یکی از تولید کنندگان دارو در سطح جهان است مصرف داروهای گیاهی هم در بیماران و هم در پزشکان رواج پیدا کرده است (Kraft, 1999). گیاهان دارویی شامل بخش‌هایی از گیاه است که پس از خشکاندن، بدون ایجاد هرگونه تغییری در عطاری‌ها به فروش می‌رسد. اشتباه رایجی که در بین اکثر افراد وجود دارد، قائل نبودن تفاوت بین گیاهان دارویی و داروهای گیاهی است. گیاهان دارویی مثل زیره، رازیانه، هل یا دارچین گیاهانی هستند که بی ضرر یا کم ضرر بودن آنها به اثبات رسیده است. اما داروهای گیاهی حاصل تبدیل اجزاء گیاهان به اشکال دارویی می‌باشند که غالباً مواد تشکیل دهنده‌ی آنها ترکیبات قوی و موثر می‌باشد که استفاده نابجا می‌تواند آثار ناخواسته‌ای را بر مصرف کننده ایجاد نماید. لذا باید گفت که عطاری‌ها تنها حق

فروش گیاهان دارویی را دارند و نه داروهای گیاهی (Ebrahimpour and Eidizadeh, 2009). در حال حاضر در ایران بیش از ۸۰۰۰ هزار واحد عطاری فعالیت دارند. حدود ۱۰۰ تا ۲۰۰ گونه گیاهی موجود در ایران نیز به عنوان گیاه دارویی برجسته شناخته شده و توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برای تهیه و تولید گیاهان دارویی معرفی شده است. بر اساس بررسی‌های انجام شده، در ایران عطاری‌ها مهمترین کانون مراجعه مردم جهت گرفتن خدمات طب سنتی بوده اند (Atarnezhad, 1994). در کشور ما، عطاران به عنوان یکی از گروه‌های اصلی ارائه کننده خدمات طب سنتی در بین مردم شناخته شده اند، در حالی که به شکل رسمی رابطه خاصی با وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ندارند و تنها به عنوان یک گروه صنفی تحت نظارت وزارت صنعت، معدن و تجارت هستند. در حال حاضر برای اشتغال به عطاری، داشتن شرایط خاصی به جز آنچه در تأسیس هر مغازه یا واحد تجاری دیگر مورد نیاز است، ضروری نیست (Bagheri *et al.*, 2005). افتخاری نسب و همکاران در سال ۱۳۹۲ در مطالعه‌ای بیان داشتند که اکثر عرضه کنندگان گیاهان دارویی در سطح نمونه مورد مطالعه در شهر کرمانشاه از دانش متوسط در خصوص گیاهان دارویی برخوردارند و دوره‌های آموزشی تخصصی خاصی را طی نکرده اند (Ranjbar *et al.*, 2014). مطالعات مرادی و رضایی (۱۳۹۳) نشان داد که از نظر سطح تحصیلات افراد دارای تحصیلات متوسط و دیپلم بیشترین فراوانی را در عطاری‌ها دارا بودند

لذا بررسی سطح دانش و مهارت ارائه دهندگان خدمت به مردم و تعیین پر مصرف ترین گیاهان دارویی در منطقه لازم به نظر می رسد. این تحقیق جهت رسیدن به اهدافی از قبیل تعیین سطح دانش و مهارت عطاران از ویژگی‌های گیاهان دارویی، تعیین پر مصرف ترین گیاهان دارویی و تعیین کاربرد سنتی گیاهان دارویی پرتقاضا در منطقه صورت گرفت.

مواد و روش ها

منطقه‌ی سیستان در شمال استان سیستان و بلوچستان شامل پنج شهرستان زابل، زهک، نیمروز، هیرمند و هامون می باشد که با مساحت ۱۵۱۹۷ کیلومتر مربع در محدوده‌ی جغرافیایی بین ۶۰ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۶۱ درجه و ۵۰ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۰ درجه و ۵ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۲۸ دقیقه عرض جغرافیایی شمالی، در شمال استان سیستان و بلوچستان واقع گردیده است (Tavousi and Yary, 2013). این شهرستان از شمال و شرق به کشور افغانستان، از جنوب به شهرستان زاهدان و از مغرب و شمال غربی به دشت لوت و شهرستان نهبندان استان خراسان جنوبی محدود می شود (شکل ۱).

شکل ۱: موقعیت منطقه‌ی مورد مطالعه (سیستان در استان سیستان و بلوچستان)

(Moradi and Rezaei, 2014). تحقیقات مرادی و همکاران (۱۳۹۶) نشان داد که ۴۴,۹۴ درصد از افراد دارای تحصیلات متوسطه و دیپلم هستند که بیشترین فراوانی را داشتند (Moradi et al., 2017). بسیاری از مردم کشورمان هر روزه برای رفع مشکلات سلامتی خود به عطاران مراجعه می کنند و خدماتی را از آنان دریافت می کنند اما همچنان به دلیل فعالیت وسیع عطاری‌ها در زمینه تجویز گیاهان دارویی و فروش ترکیبات دست ساز با وجود ممنوعیت قانونی آن و وجود تقاضا از سوی مردم چالشی جدی پیش روی سیاستگذاران این حیطه وجود دارد (Rahimi Movaghar et al., 2009). در این رابطه این سؤال مطرح که است آیا عطاران در شرایط فعلی از توانمندی‌ها و دانش لازم برای ارائه چنین خدماتی برخوردار هستند؟ با این تفاسیر با شناخت سلیقه و رویکرد جوامع به مصرف گیاهان دارویی علاوه بر اینکه می تواند راهنمای خوبی برای برنامه ریزان و سیاست گزاران صنعت دارویی کشور باشد و همچنین با برنامه ریزی مناسب علمی شاهد بازایی اصالت و فرهنگ مصرف گیاهان دارویی و داروهای گیاهی بود،

جدول ۱- تعداد عطاری‌های مورد مطالعه به تفکیک شهرستان

ردیف	نام شهرستان	تعداد عطاری
۱	زابل	۴۵
۲	زهک	۶
۳	هامون	۵
۴	نیمروز	۲
۵	هیرمند	۴

فرد فروشنده در عطاری و فروشگاه گیاهان دارویی سوال نموده و نام پر فروش‌ترین گیاهان دارویی در طول سال در هر یک از واحدهای مورد مطالعه در پرسشنامه جمع‌آوری اطلاعات که شامل (سطح تحصیلات، رشته تحصیلی، سابقه کار در عطاری، تعداد افراد مشغول به کار در عطاری، موارد منع مصرف و ...) ثبت کردند و در نهایت داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS¹ نسخه ۲۲ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج

در این مطالعه بیشتر مصاحبه‌شوندگان را مردان تشکیل می‌دادند و فقط ۸/۰۶ درصد متصدیان خانم بودند و میانگین سنی افراد مشغول در عطاری $38/29 \pm 12/47$ سال با میانگین سابقه کار $8/63 \pm 9/95$ سال می‌باشد. در این مطالعه تنها ۱۲/۹۰ درصد از این افراد دارای تحصیلات دانشگاهی که ۴/۸۴ درصد مرتبط با گیاهان و کشاورزی و ۹/۶۸ درصد تحصیلات غیر مرتبط داشتند و قسمت اعظم ۵۶/۴۵ درصد دیپلم و ۳۰/۶۵ درصد تحصیلات زیر دیپلم داشتند و از سطح دانش اندکی در خصوص گیاهان دارویی

در این مطالعه توصیفی - پیمایشی، جامعه آماری پژوهش را، کلیه عطاری‌های منطقه‌ی سیستان تشکیل می‌دهند. و به منظور جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از روش‌های اسنادی و میدانی نسبت به طراحی پرسشنامه اقدام و پایایی و روایی پرسشنامه نیز مورد آنالیز و سنجش قرار گرفت و اطلاعات مربوط به مصرف گیاهان دارویی در شهرستان‌های زابل، زهک، هیرمند، نیمروز و هامون از طریق مصاحبه و تکمیل پرسشنامه‌ها از فروشندگان بدست آمد. با توجه به اینکه عطاری‌ها اصلی‌ترین محل جهت تهیه گیاهان دارویی می‌باشد. انتظار است که اطلاعات مربوط به نوع گیاهان مورد مصرف و نیز علت استفاده مردم منطقه‌ی سیستان از این طریق با تقریب مناسبی بدست آید. نحوه انتخاب عطاری‌ها با توجه به بررسی و فعالیت اماکن مذکور کلیه واحدهای فعال (۶۲ باب) در منطقه شناسایی و کلیه موارد تحت پرسشگری قرار گرفت (جدول ۱).

جهت کاهش خطا، پیش از شروع مرحله اجرای مطالعه، کلیه پرسشگران نسبت به سوالاتی که باید بی‌پرسند و نحوه مصاحبه آموزش کامل دیدند. در این مطالعه پرسشگران از با سابقه‌ترین

1 Statistical Package for the Social Sciences

جدول ۲- توزیع فراوانی سطح تحصیلات متصدیان در عطاری‌های منطقه

سطح تحصیلات	فراوانی	در صد فراوانی نسبی
زیر دیپلم	۱۹	۳۰/۶۵
دیپلم	۳۵	۵۶/۴۵
کاردانی و کارشناسی	۷	۱۱/۲۹
کارشناسی ارشد و بالاتر	۱	۱/۶۱

بیشترین افراد مشغول به کار در عطاری‌های مذکور به ترتیب یک و پنج نفر بود. افراد با سابقه کار زیر ۵ سال ۴۱/۹۴ درصد و در چند سال اخیر فعالیت را آغاز نموده بودند که می‌توان نتیجه گرفت استقبال مردم جهت استفاده از گیاهان دارویی روند مطلوبی دارد و بیش از ۷۰ درصد عطاری‌هایی که با سابقه کار زیر ۵ سال، اکثر اقلام خود را از عطاری‌های با سابقه بیشتر در منطقه‌ی سیستم تهیه می‌نمودند. می‌توان بطور کلی بیان کرد که عطاران منطقه اقلام مورد نیاز را از مشهد (خراسان رضوی)، زاهدان (مرکز استان) و کمتر از تهران، اصفهان، شیراز و کردستان و ... تهیه می‌نمودند. در این تحقیق برخی صفات دیگر نیز بررسی شد. جدول (۴).

بحث

استفاده از طب سنتی و گیاهان دارویی از گذشته‌های دور تاکنون مدنظر بشر بوده و همواره جهت درمان و رفع نیازهای غذایی خود به طبیعت رو آورده و به جستجو می‌پرداخته است. استفاده از گیاهان دارویی و طب سنتی از علومی است که به واسطه تجارب پی در پی در اقوام مختلف صورت گرفته و نسل به نسل انتقال یافته است. اما با گذشت زمان تعدادی از این اطلاعات بومی به دلایل مختلفی از جمله مهاجرت، نابودی پوشش‌های گیاهی، توسعه

برخوردار بودند و اکثرا به صورت تجربی در این حرفه فعالیت داشتند (جدول ۲).

نتایج این بررسی نشان داد که در منطقه‌ی مورد مطالعه ۲۰ گونه گیاه پر تقاضا از ۱۲ خانواده شناسایی که به ترتیب ۱۰ گیاه دارویی شوید، زیره‌ی سبز، رازیانه، گشنیز، آویشن، هل، دارچین، فلفل سیاه، اسپند و زردچوبه از پر تقاضاترین و به عنوان گیاهان دارویی رایج مورد استفاده در کل سال در این منطقه قرار گرفت که ناشی از آداب و رسوم زندگی در این منطقه و همچنین استفاده‌های متعدد از گیاه به عنوان مثال تهیه ادویه محلی و غذاهای محلی از دانه شوید، گشنیز و زیره‌ی سبز است. برای هر ۲۰ گونه گیاه پرفروش در منطقه، نام علمی، نام محلی، اندام مورد استفاده، خاصیت درمانی رایج، فرم تهیه و مصرف گیاه دارویی در منطقه در جدول (۳) تدوین شد و نام علمی گیاهان با فهرست بین‌المللی اسامی گیاهان (IPNI) تطابق داده شد.

نتایج تحقیق حاضر نشان داد که در ۶۲/۹۰ درصد از عطاری‌های مورد بررسی تنها یک نفر مشغول به کار می‌باشد در ۴۲/۲۷ درصد دیگر از واحدها دو نفر و در ۶۸/۹ درصد از واحدها بیش از دو نفر مشغول بکار هستند. کمترین و

جدول ۳- مشخصات گونه‌های گیاهان دارویی در عطاری‌های منطقه سیستان

ردیف	Scientifical Name	نام علمی	Family	نام محلی	قسمت مورد استفاده	شکل مصرف	کاربرد محلی	کاربرد دارویی
۱	<i>Anethum graveolens</i> L	شوید	Apiaceae	شوید نخم شوید (شوکت)	برگ، ساقه، دانه	ضماد، دم‌کرده، خام، چاشنی	رفع دل درد، ضد درد، باد شکم	محرک ترشح شیر، رفع سوء هاضمه، ضد نفخ، ضد میکروب (Hamza, 2017).
۲	<i>Cuminum cuminum</i> L	زیره سبز	Apiaceae	زیره	میوه	چاشنی ترکیبی	ضد نفخ، هضم کننده غذا، مقوی معده	تسهیل هضم غذا، باد نیکن، ضد اسهال، ضد میکروب، آنتی اکسیدان (Al-Snafi, 2016). (Irramaneh et al., 2010).
۳	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill	رازیانه	Apiaceae	بادبو	برگ، دانه	دم‌کرده	افزایش دهنده شیر مادر، تسکین غذا و رفع دل پیچه، هضم سرفه	ضد سرفه، درمان آسم، هضم غذا، ضد نفخ، ضد قارچ، بهبود کولیک در نوزادان، تقویت دید، طعم دهنده (Rather et al., 2016).
۴	<i>Coriandrum sativum</i>	گشنیز	Apiaceae	گشنیز	برگ، ساقه، دانه، ریشه	چاشنی	کاهش دهنده اضطراب، رفع قارچ، چاشنی غذا	تقویت معده، ضد باکتری‌های گوارشی، افزایش دهنده شیر زنان، ضد نفخ، ضد (Mandal and Mandal, 2015).
۵	<i>Zataria multiflora</i>	آویشن شيرازی	Lamiaceae	آویشن	برگ، گل، سرشاخه‌های تازه	جوشانده	ضد عفونی کننده، رفع سرفه‌های خشک، رفع سرماخوردگی	تسکین درد و التیام پشش، ضد سرفه، حیل آویشن، درمان سرماخوردگی (Sajed et al., 2013).
۶	<i>Elettaria cardamomum</i>	هل	Zingiberaceae	ال	میوه	ادویه، چاشنی، دم‌کرده	مقوی معده، رفع تهوع، بادشکن	ضد نفخ و بادشکن، ضد مسمومیت، درمان عفونت های دستگاه اداری، آنتی اکسیدان، ضد فشار خون بالا (Verna et al., 2009).
۷	<i>Cinnamomum zeylanicum</i>	دارچین	Lauraceae	دارچین	پوست	چاشنی، دم‌کرده، گل‌رود	درمان سرفه، درمان ورم مفاصل و	ضد میکروب، آنتی اکسیدان، کاهش تدریجی قند خون، درمان گرفتگی عضلات (Ramasinghe et al., 2013).

ادامه جدول ۳- مشخصات گونه‌های پرورش گیاهان دارویی در عطاری‌های منطقه سیستان

ردیف	Scientifical Name	نام علمی	Family	نام محلی	قسمت مورد استفاده	شکل مصرف	کاربرد محلی	کاربرد دارویی
۸	<i>Piper nigrum</i>	فلفل سیاه	Piperaceae	فلفل سیه	میوه	ادویه، چاشنی	تقویت کبد، ضد مسهویت و تقویت مسکن دردهای عصبی، ادرار آور بوده، آنتی اکسیدان، ضد افسردگی، ضد التهاب، ضد نفوذنی کردن محیط، چشم زخم و	کاربرد دارویی
۹	<i>Peganum harmala L</i>	اسبند	Zygophyllaceae	دردنی، اسبند	میوه، برگ، ضماد، خیسپانده	مناسب برای ناراحتی‌های گوارش	ضد افسردگی، ضد میکروب (Asgarpanah and Ramezanloo, 2012).	آسم (Mehgwal and Goswami, 2013).
۱۰	<i>Curcuma longa</i>	زرد چوبه	Zingiberaceae	زر جووه	ساقه، زیرزمینی، ریزوم	ادویه، چاشنی	کاهنده قند خون، ضد التهاب، ضد انعقاد خون، ضد افسردگی، بهبود و التیام زخم، ضد درد (Hosseini and Hosseinzadeh, 2018).	
۱۱	<i>Zingiber officinale</i>	زنجبیل	Zingiberaceae	زنجبیل	ساقه، میورم تنده، زیرزمینی	ادویه، چاشنی	ضد باکتری، آنتی اکسیدان، کاهنده اشتها و چربی سوز، ضد التهاب، ضد درد (Ojewole, 2006).	
۱۲	<i>Echinium amoenum</i>	گل گاو زبان	Borraginaceae	گل کار زبان	گل	دمکرده	ضد درد و ضد التهاب، آرام بخش، خواب آور، مدر، درمان برونشیت، ضد ویروس، آنتی اکسیدان، ضد درد، اثرات ایمنی (Azizi et al., 2018).	
۱۳	<i>Tenarium polium</i>	کلبره	Labiatae	تاختی	سرشاخه گلدار	جوشانده، دمکرده	مقوی، ضد دل درد و مناسب برای کاهنده قند خون، درمان ناراحتی‌های دستگاه گوارش، تسکین درد، تسکین دردهای (Bahramikia and Yazdanparast, 2012).	
۱۴	<i>Mentha piperita</i>	نعناع	Labiatae	نعنا	برگ، ساقه	خوراکی، تقویت دستگاه گوارش، ضد نفخ، رفع خستگی، تسکین غلغله سرماخوردگی، ضد تهوع، ضد درد (2004).		سرماخوردگی

ادامه جدول ۳- مشخصات گونه‌های پرورش گیاهان دارویی در عطاری‌های منطقه سیستان

ردیف	Scientifical Name	نام علمی	Family	نام محلی	قسمت مورد استفاده	شکل مصرف	کاربرد محلی	کاربرد دارویی
۱۵	<i>Athaea officinalis</i>	گل خنتی	Malvaceae	گل خنتی	گل، میوه	جوشانده، دم کرده	ضد سرفه، ضد سوزش سینه، ضد ورم معده	رفع سوء هاضمه و درمان سرماخوردگی و ضد سرفه، بهبود زخم پستان (Khosravan et al., 2017).
۱۶	<i>Aloysia citrodora</i>	بالیو	Verbenaceae	بالیو	برگ	دم کرده	ضد نفخ، تقویت حافظه و ایجاد آرامش و درمان افزایش چربی سوزی، آنتی اکسیدان، کاهش التهاب، ضد اسپاسم و آرام بخش، مسکن دردهای قاعدگی زنان (Ponce-Monter et al., 2010).	
۱۷	<i>Nigella arvensis</i>	سیاهدانه	Ranunculaceae	سبزه دونه	دانه (میوه)	دم کرده	بالا بالا، درمان چربی فشارخون و دیابت درمان ضد آسم، کاهش قند خون، تسکین دردهای تشنجی، ضد آرتزی (Kalus et al., 2003).	
۱۸	<i>Plantago lanceolata</i> L.	بارهنگ	Plantaginaceae	بارهنگ	برگ، دانه، دم کرده، ضماد	دم کرده	و کهنه، التیام سرفه های و سرماخوردگی رفع دفع ناراحتی های تنفسی، درمان زخم های عفونی، نرم کننده سینه، ضد زخم، ناراحتی های پوستی، ملین بهبود میکروب و بهبود عملکرد ترشح شیر (Stewart, 1996).	
۱۹	<i>Mentha longifolia</i> (L)	پونه	Lamiaceae	پونه برگ	برگ	دم کرده	کاهنده اسید معده، ضد نفخ، تقویت معده، رفع بی اشتها، ضد تهوع و استفراغ، ضد گلودرد، ضد میکروب (Al-Bayati, 2009).	
۲۰	<i>Rosa damascena</i>	گل محمدی	Rosaceae	گل محمدی	گل	دم کرده	رفع دردهای تشنجی و مشکلات گوارشی، کاهش تسکین درد، درمان سرفه های مزمن، درمان بیوست، آرام بخش، آنتی اکسیدان، ضد باکتری (Boskabady et al., 2011).	

حساسیت در بدن

جدول ۴- بررسی برخی صفات افراد مشغول در عطاری‌ها

شاخص	افراد مجرد	افراد متأهل	عطاری به عنوان شغل اصلی
تعداد	۴	۵۸	۵۵
درصد	۶/۴۵	۹۳/۵۵	۸۷/۷۱

(Dolatkhahi and Ghorbani Nohooji, 2013).

در بررسی اتنوبوتانی گیاهان دارویی تعداد ۳۰ گونه شامل زیره‌ی سبز، رازیانه، زنیان، خارشتر، پنیرک، سیاهدانه، اوکالپتوس، اسفرزه، ازمک، اسپند، بارهنگ، جغجغه، عناب از پیشینه‌ی مصرف سنتی بیشتری در منطقه‌ی سیستان برخوردار بودند که با این مطالعه مطابقت دارد. نتایج نشان می‌دهد استقبال مردم از گیاهان دارویی که به صورت دم‌کردنی و جوشانده است، بیشتر می‌باشد (Iranmanesh et al., 2010). میانگین سنی عطاران در این تحقیق ۳۸/۲۹ سال محاسبه شد. میانگین سنی افراد مشغول در عطاری‌های شهر تهران را ۴۰/۰۸ سال گزارش و بیان کردند این میانگین سنی می‌تواند نشانگر آمادگی بیشتر این گروه برای پذیرش و دریافت برنامه‌ریزی‌های آموزشی باشد. و همچنین میانگین تجربه کاری در این حرفه را ۱۶/۷۷ سال بیان کردند (Ashayeri et al., 2012).

میانگین سنی افراد مشغول در عطاری‌های شیراز را حدود ۳۹ سال با سابقه کار حدود ۱۹ سال و تعداد متصدیان با تحصیلات مرتبط با گیاهان دارویی را ۷/۲۸ درصد و ۹۴،۴۴ درصد افراد در عطاری‌ها دارای تحصیلات متوسطه و دیپلم بودند که بیشترین فراوانی را داشتند (Moradi et al., 2017). که با مطالعه حاضر

شهرنشینی، تغییر اقلیم‌های آب و هوایی و ... به ورطه فراموشی سپرده شده و تا اینکه با رشد علوم مختلف، داروهای سنتتیک جای خود را به گیاهان دارویی داده است. اما در دهه‌های اخیر استفاده مجدد از گیاهان دارویی مدنظر قرار گرفته و توجه خاصی به بررسی و تحقیق در طب سنتی شده است. توجه به طب سنتی و نحوه استفاده از گیاهان دارویی در هر منطقه جهت استفاده در طب نوین از اهمیت زیادی برخوردار بوده چرا که امروزه با در دست داشتن تکنولوژی‌های جدید آزمایشگاهی و امکان بررسی مواد مؤثره گیاهی، راهی برای ساخت داروهای جدید با منشأ طبیعی را فراهم خواهد نمود (Ahvazi et al., 2012). در ایران گرایش عمومی جامعه به استفاده از داروها و درمان‌های گیاهی و به طور کلی گرایش زیاد مردم به درمان‌های طبیعی و بی‌ضرر و در عین حال مقرون به صرفه و هم‌چنین سازگاری فرهنگی آن، باعث استفاده وسیع گیاهان دارویی در طب سنتی ایران بویژه در چند سال اخیر شده است. استفاده از گیاهان دارویی جایگاه خاصی در فرهنگ ایران زمین دارد باورهای سنتی مردم مبنی بر سلامت استفاده از گیاهان دارویی و وجود خاستگاههای گسترده این منابع طبیعی، بستر مناسبی برای استفاده از گیاهان دارویی را در سیستم درمانی فراهم کرده است

التحصیلان رشته های مرتبط دانشگاهی و افرادی که دوره های آموزشی را گذرانده اند. ۴- برنامه ریزی جهت اصلاح فرهنگ استفاده از گیاهان دارویی (استفاده از دانشگاهیان در این زمینه).

سپاسگزاری

نویسندگان بر خود لازم می دانند از کلیه عزیزانی که در این مطالعه ما را یاری رسانند تشکر و قدردانی نماید و اعلام می داریم جهت اجرای این تحقیق از هیچ منبعی کمک مالی دریافت نشده است.

مطابقت دارد. در مطالعه ای دیگر میانگین سابقه کار در عطاری های خراسان رضوی را ۹/۳ سال گزارش و بیان کردند که سابقه طولانی تر کار نشان دهنده این موضوع می باشد که افراد مشغول به کار در عطاری، این شغل را به عنوان شغل اصلی انتخاب کرده اند و شرایط کاری خود رضایت دارند (Moradi and Rezaei, 2014). که نزدیک به نتایج این مطالعه است. مشخص شدن میانگین سنی کمک شایانی در مورد پذیرش سیاست گذاری های کلان کشور خواهد کرد، چرا که رعایت نکات روانشناسی و جامعه شناسی سن مذکور قابلیت پذیرش این سیاست گذاری ها و آموزش ها را افزایش می دهد (Ashayeri et al., 2012).

یافته های ترویجی

با توجه به فعالیت تجربی اکثر فروشندگان در عطاری ها، علم و دانش اولیه در زمینه گیاهان دارویی، عوارض و تداخلات با داروهای شیمیایی را ندارند و توجه به نکات ذیل ضروری به نظر می رسد:

۱- تحلیل و بررسی وضعیت موجود و برنامه ریزی جهت کشت گیاهان پر تقاضا توسط سازمان های مربوطه و فراهم نمودن بستر ایجاد صنعت گیاهان دارویی.

۲- برگزاری دوره های آموزشی در زمینه آشنایی با عوارض و تداخلات گیاهان دارویی با داروهای شیمیایی توسط ارگان ها و سازمان های مربوطه ویژه فروشندگان گیاهان دارویی و علاقه مندان در این حوزه.

۳- برنامه ریزی، طراحی و تدوین فرآیندهای اعطای مجوز فعالیت به عطاران با اولویت فارغ

References:

- Ahvazi, M., Khalighi-Sigaroodi, F., Charkhchiyan, M.M., Mojab, F., Mozaffarian, V.-A., Zakeri, H., 2012. Introduction of medicinal plants species with the most traditional usage in Alamut region. Iranian journal of pharmaceutical research: IJPR 11, 185.
- Al-Bayati, F.A., 2009. Isolation and identification of antimicrobial compound from *Mentha longifolia* L. leaves grown wild in Iraq. Annals of clinical microbiology and antimicrobials 8, 20.
- Al-Snafi, A.E., 2016. The pharmacological activities of *Cuminum cyminum*-A review. IOSR Journal of Pharmacy 6, 46-65.
- Amydbygy, R., 1994. Cultivation of herbal medicines and important things about it. 40-20.
- Asgarpanah, J., Ramezanloo, F., 2012. Chemistry, pharmacology and medicinal properties of *Peganum harmala* L. African Journal of Pharmacy and Pharmacology 6, 1573-1580.
- Ashayeri, N., Abbasian, A., Janbakhsh, S., Shibani, S., Sodagari, F., Minai, B., 2012. The most common medicinal herbs purchased from apothecaries in Tehran. Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine 12, 477-482.
- Atarnezhad, M., 1994. prescription ATTAR, or, create knowledge, and to eliminate unknowns, etekhari publication.
- Azizi, H., Ghafari, S., Ghods, R., Shojaii, A., Salmanian, M., Ghafarzadeh, J., 2018. A review study on pharmacological activities, chemical constituents, and traditional uses of *Echium amoenum*. Pharmacognosy Reviews 12, 208.
- Bagheri, A., Naghdi Badi, H., Movahedian, F., Makkizadeh, M., Hemati, A., 2005. Evaluation of using herbal medicine in Isfahan women population. Journal of Medicinal Plants 3, 81-93.
- Bahramikia, S., Yazdanparast, R., 2012. Phytochemistry and medicinal properties of *Teucrium polium* L.(Lamiaceae). Phytotherapy Research 26, 1581-1593.
- Boskabady, M.H., Shafei, M.N., Saberi, Z., Amini, S., 2011. Pharmacological effects of *Rosa damascena*. Iranian Journal of Basic Medical Sciences 14, 295.
- Dolatkhahi, M., Ghorbani Nohooji, M., 2013. Introduction of high-consumption medicinal herbs in -Dashtestan province in Bushehr Province with an emphasis on traditional use. Quarterly Journal of Plant Medicines 12.
- Ebrahimpour, F., Eidizadeh, K., 2009. Medicinal plants, Tehran Publication.
- Hamza, L.F., 2017. *Anethum graveolens*: Physicochemical properties, medicinal uses, antimicrobial effects, antioxidant effect, anti-inflammatory and analgesic effects: A review. world 5, 7.
- Hosseini, A., Hosseinzadeh, H., 2018. Antidotal or protective effects of *Curcuma longa* (turmeric) and its active ingredient, curcumin, against natural and chemical toxicities: A review. Biomedicine & Pharmacotherapy 99, 411-421.
- Iranmanesh, M., Najafi, S., Yosefi, M., 2010. Studies on Ethnobotany of important medicinal plants in Siestan. Journal of Herbal Drugs (An International Journal on Medicinal Herbs) 1,

58-65.

- Jean, V., 2006. Treatment plant, treatment of diseases by plants. Translate to Persian by: Imami A, Shams-Ardakani MR, Nekouie N. Tehran: Rah-e Kamal Pub 11.
- Kalus, U., Pruss, A., Bystron, J., Jurecka, M., Smekalova, A., Lichius, J.J., Kiesewetter, H., 2003. Effect of *Nigella sativa* (black seed) on subjective feeling in patients with allergic diseases. *Phytotherapy Research: An International Journal Devoted to Pharmacological and Toxicological Evaluation of Natural Product Derivatives* 17, 1209-1214.
- Khosravan, S., Mohammadzadeh-Moghadam, H., Mohammadzadeh, F., Fadafen, S.A.K., Gholami, M., 2017. The effect of Hollyhock (*Althaea officinalis* L) leaf compresses combined with warm and cold compress on breast engorgement in lactating women: A randomized clinical trial. *Journal of evidence-based complementary & alternative medicine* 22, 25-30.
- Kraft, K., 1999. Herbal medicine products and drug law. *Forschende Komplementarmedizin* 6, 19-23.
- Mandal, S., Mandal, M., 2015. Coriander (*Coriandrum sativum* L.) essential oil: Chemistry and biological activity. *Asian Pacific Journal of Tropical Biomedicine* 5, 421-428.
- Meghwal, M., Goswami, T., 2013. Piper nigrum and piperine: an update. *Phytotherapy Research* 27, 1121-1130.
- Moradi, R., Hosseini, Z., Feizi, H., 2017. Assessing supply and demand of medicinal plants in shiraz apothecaries. *Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine* 8, 123-132.
- Moradi, R., Rezaei, H., 2014. Study of the supply and use of medicinal plants in Khorasan Razavi province, Second National Conference on the Use of Medicinal Plants in the Life Style and Traditional Medicine, Torbat Heydarieh University.
- Ojewole, J.A., 2006. Analgesic, antiinflammatory and hypoglycaemic effects of ethanol extract of *Zingiber officinale* (Roscoe) rhizomes (*Zingiberaceae*) in mice and rats. *Phytotherapy Research: An International Journal Devoted to Pharmacological and Toxicological Evaluation of Natural Product Derivatives* 20, 764-772.
- Ponce-Monter, H., Fernández-Martínez, E., Ortiz, M.I., Ramírez-Montiel, M.L., Cruz-Elizalde, D., Pérez-Hernández, N., Cariño-Cortés, R., 2010. Spasmolytic and anti-inflammatory effects of *Aloysia triphylla* and citral, in vitro and in vivo studies. *Journal of smooth muscle research* 46, 309-319.
- Rahimi Movaghar, A., Khashto, G., Fekrei, M., Akhond Zadeh, S., 2009. Addiction Treatment by Atari in Tehran. *Journal Hakim Research* 11, 11 - 19.
- Ranasinghe, P., Pigera, S., Premakumara, G.S., Galappaththy, P., Constantine, G.R., Katulanda, P., 2013. Medicinal properties of 'true' cinnamon (*Cinnamomum zeylanicum*): a systematic review. *BMC complementary and alternative medicine* 13, 275.
- Ranjbar, N., Nasab, E., Javid, M.G., Ahmadi, M.K., Jafari, O., 2014. Professional features fields and knowledge of medicinal plants Suppliers in Kermanshah. *Journal of Islamic and Iranian*

Traditional Medicine 4.

- Rather, M.A., Dar, B.A., Sofi, S.N., Bhat, B.A., Qurishi, M.A., 2016. *Foeniculum vulgare*: A comprehensive review of its traditional use, phytochemistry, pharmacology, and safety. *Arabian Journal of Chemistry* 9, S1574-S1583.
- Sajed, H., Sahebkar, A., Iranshahi, M., 2013. *Zataria multiflora* Boiss.(Shirazi thyme)—an ancient condiment with modern pharmaceutical uses. *Journal of ethnopharmacology* 145, 686-698.
- Shah, P.P., Mello, P., 2004. A review of medicinal uses and pharmacological effects of *Mentha piperita*.
- Stewart, A., 1996. Plantain (*Plantago lanceolata*)-a potential pasture species, *Proceedings of the Conference-New Zealand Grassland Association*, pp. 77-86.
- Tavousi, T., Yary, M., 2013. Determination of Thermal Comfort Range in Planning Tourism Climate Case: Sistan and Baluchestan.
- Verma, S., Jain, V., Katewa, S., 2009. Blood pressure lowering, fibrinolysis enhancing and antioxidant activities of cardamom (*Elettaria cardamomum*).

Survey of Professional features and knowledge levels of apothecaries in Sistan

A. Ganjali¹, A. Miri^{*2}, M. Bahreh³, F. Heydari⁴, H. Fakheri⁵

1. Ph.D. student of Agricultural Biotechnology, Zabol University, zabol, iran
2. Department of Pharmacognosy, Faculty of Pharmacy, Zabol University of Medical Sciences, Zabol, Iran. (Corresponding author)
3. postgraduate of Health and Food Safety of Yazd University of Medical Sciences, yazd, iran
4. MSc in Biology and Genetics, Food and Drug Adjutancy, Zabol University of Medical Sciences, zabol, iran
5. Department of Biotechnology, University of Zabol, Iran

Received: July 2018 Accepted: February 2019

Extended Abstract

Ganjali, A., Miri, A., Bahreh, M., Heydari, F., Fakheri, H., Survey of Professional features and knowledge levels of apothecaries in Sistan
Iranian Medicinal Plants Technology. Vol 01, No. 01, 2018. Page 6: 57-69(in Persian)

Medicinal plants are first and most available resources for disease treatment. The aim of this study is investigation of professional characterization and the level of knowledge of the sellers of medicinal plants and finding top bestselling medicinal plants in Sistan. All identified apothecaries shop in Sistan were determined as statistical population. Data was collected using standard questionnaire. Reliability and validity of the questionnaire were also assessed. The results show that average age of the individuals is around 38.29 ± 12.47 years with work experience of 9.95 ± 8.63 years. The study has showed that the 12.9% has college education that 4.84% of them are related to medicinal plants, 56.4% are diploma and the others are under the diploma. Ten high demand medicinal plants were determined as *Anethum graveolens*, *Cuminum cyminum*, *Foeniculum vulgare*, *Coriandrum sativum*, *Zataria multiflora*, *Elettaria cardamomum*, *Cinnamomum zeylanicum*, *Piper nigrum*, *Peganum harmala* and *Curcuma longa*. Those who work as a medicinal plant vendor, do not have Science and knowledge in the field of medicinal plants of side effects and interactions with chemical drugs. It seems necessary to train all herbal drug sellers for medicinal plants, it is complications and interactions.

Keywords: Apothecariy, Medicinal Plants, Health, Sistan

Email address of the corresponding author: Ah.miri@yahoo.com